

Oslo 27. november 2019

postmottak@hod.dep.no

Høring NOU 2019:14

Voksne for Barn mener:

- Forslaget til ny tvangsbegrensningslov er et svært langt og omfattende regelverk med 17 kapitler og med mange forskriftshjemler. Lovverket er vanskelig tilgjengelig både for brukere, pårørende og fagpersonell som skal praktisere det. En lov om tvang må være forståelig for alle parter.
- Det er positivt at den sterkt stigmatiserende lov om psykisk helsevern oppheves.
- Utvalgets forslag som omhandler barn, er lite tilgjengelige i det omfattende lovforslaget. Vi ber om et eget kapittel om tvangstiltak i helse- og omsorgstjenesten overfor barn og unge under 18 år.
- Tvang mot barn er et av de mest kompliserte og utfordrende sosiale felt i samfunnet og griper sterkt inn i barns integritet.
- Sentrale menneskerettighetsprinsipper om barns særlige rettigheter må fremgå langt tydeligere av lovens formålsparagraf og legges til grunn for vurdering av øvrige lovbestemmelser som omhandler barn.
- Prinsippene om at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved tvang overfor barn, og at barn som er i stand til å danne seg egne meninger, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet må tas inn i formålsbestemmelsen.
- Tvangsbegrensningsutvalget legger helselovgivningens myndighetsalder fra 16 år til grunn, mens grunnlovens og menneskerettighetenes særlige beskyttelse gjelder alle under 18 år. Denne aldersgrensen finnes i lov om barnevern, og må også gjelde ved tvang mot barn og unge i helse- og omsorgstjenesten. Barn er barn uansett hvilket regelverk som pålegger tvangstiltak. Vi ber om et eksplisitt forbud mot å refse barn under 18 år fysisk, tvangsmedisinere, bruke mekaniske tvangsmidler eller annen fysisk tvang eller makt verken i straffe-, behandlings- eller oppdragsseksøyemed.
- Bestemmelsene om tvangstiltak overfor barn i helse- og omsorgstjenesten og om tvangsbruk i barnevernsinstitusjoner må samordnes. Det må utarbeides felles og mer tilgjengelige klagebestemmelser for barn og unge.
- Loven må evalueres og legges fram for Stortinget senest fem år etter at den har trådt i kraft. Stortinget vil da få grunnlag for å vurdere hvorvidt målet om redusert bruk av tvang i helse- og omsorgssektoren er oppfylt.

Innledning

Voksne for Barn er en ideell medlemsorganisasjon som blant annet arbeider med utfordringene knyttet til barns psykiske helse og oppvekstvilkår. Et av våre mål er å bidra til å hindre utenforskap og utjevne sosiale ulikheter både i barndommen og i et livsløp. Våre innspill til høringen av NOU 2019:14 er derfor delvis begrenset til utvalgets vurderinger av hvordan barns og gravides rettssikkerhet er løftet fram.

Generelle merknader

Utvalgets mandat var å utrede behovet for endringer for bruk av tvang i helse- og omsorgssektoren. Utvalget fortjener stor honnør for å ha levert en solid og meget omfattende utredning på et komplisert rettsområde. Dersom utvalgets verdisyn og hovedforslag følges opp, vil en ny lov om tvangsbegrensning i helse- og omsorgssektoren kunne få stor betydning både for barn og voksne i svært sårbare livssituasjoner.

Utredningen er på 809 sider. En omfattende bruk av henvisninger til andre kapitler som omtaler samme eller tilgrensende temaer samt en del gjentatte drøftelser, stiller særlige krav til kompetanse for lesere som ikke er jurister. Enkelte forslag presenteres oversiktlig i ramme, mens andre finnes i selve teksten. En helhetlig utforming ville gitt bedre tilgjengelighet.

Utvalget foreslår en ny tvangsbegrensningslov til erstatning for fire ulike regelverk som alle inneholder bestemmelser om bruk av tvang i helse- og omsorgssektoren. Det er positivt at den sterkt stigmatiserende lov om psykisk helsevern oppheves. Forslaget til sammenføring av fire ulike regelverk har medført et langt og omfattende regelverk med 17 kapitler og med svært mange forskriftshjemler. Det er fare for at lovverket er vanskelig tilgjengelig både for brukere, pårørende og fagpersonell som skal praktisere det. En lov om tvang må være forståelig for alle parter.

Utvalgets forslag som omhandler barn, er lite tilgjengelige i det omfattende lovforslaget. Voksne for Barn ber om at det utarbeides et eget kapittel i loven om tvangstiltak overfor barn og unge under 18 år.

Helse- og omsorgsdepartementet bør vurdere om titlene tvangsbegrensningslov og tvangsbegrensningsnemnd kan forenkles til lov om tvang i helse- og omsorgssektoren og tvangsnemnd.

Lovens formål

Voksne for Barn er tilfreds med at lovens formål særlig er å forebygge og begrense bruken av tvang i helse- og omsorgssektoren.

Tvang mot barn er et av de mest kompliserte og utfordrende sosiale felt i samfunnet og griper sterkt inn i barns integritet. Voksne for Barn mener derfor at sentrale menneskerettighetsprinsipper om barns særlige rettigheter må fremgå langt tydeligere av lovens formålsparagraf og legges til grunn for vurdering av øvrige lovbestemmelser som omhandler barn. Vi foreslår at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved tvang overfor barn, og at barn som er i stand til å danne seg egne

meninger, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet skal tas inn i formålsbestemmelsen.

Utvalgets mandat – forholdet til lov om barnevern - barnevernhelsereform

Ifølge mandatet skal utvalget «se hen til» tilstøtende tvangsregelverk blant annet barnevernet. Voksne for Barn beklager sterkt at tvangsbegrensning i barnevernet ikke inngår i utvalgets mandat, og at regjeringen legger opp til to separate løp.

Sammenhengen mellom alvorlige atferdsvansker og psykiske lidelser hos barn er godt dokumentert. Nyere forskning viser at en høy andel barn med tiltak fra barnevernet også har ulike psykiske lidelser og et sammensatt behov for helsetjenester. Forskningsrapporten *Psykisk helse hos barn og unge i barnevernsinstitusjoner*¹ viser at det er høy forekomst på 76 % av psykiske lidelser innen de 3 siste måneder blant unge i barneverninstitusjoner, og kun 38 % oppgir at de har fått noen form for psykiatrisk hjelp fra spesialisthelsetjenesten for disse lidelsene i løpet av denne perioden. Ungdommene har i tillegg en høy grad av samsykkelighet mellom angst, depresjon og alvorlige atferdsforstyrrelser. Dette tegner et bilde av ungdommer som har store og komplekse utfordringer, spesielt for de som er plassert på bakgrunn av barnevernparagrafer uten eget eller foreldre/foresattes samtykke.

Barn som utsettes for integritetskrenkende tvang i helse- og omsorgstjenesten, lever i svært sårbare livssituasjoner uansett om de også har tiltak fra barnevernstjenesten eller ikke. Det finnes ikke data som viser hvor mange barn under barnevernets omsorg som samtidig er tvangsinnlagt i psykisk helsevern. Pasientdata for 2016 viser at 148 unge i alderen 16-17 år ble tvangsinnlagt i psykisk helsevern. (tvungen observasjon + tvungent psykisk helsevern.²

Samarbeid mellom barnevern og psykisk helsevern for barn og unge på tvers av etats- og profesjonsgrenser er utfordrende til tross for samarbeidsplikter i lovverk og for mange gode tiltak for å støtte et slikt samarbeid. Forskning og erfaring viser at det ikke finnes enkle løsninger når det gjelder tjenester til utsatte barn og unge på grunn av manglende overordnet koordineringsansvar. Gjennom mer enn 10 år har både rekke offentlige utvalg og Stortinget etterlyst hvordan tjenestene kan koordineres bedre.

Barnevernslovutvalget mente at utfordringene ikke løses ved enkelte lovendringer i barnevernsloven alene. Det er nødvendig å vurdere ulike virkemidler, herunder faglige, organisatoriske og økonomiske, i samarbeid mellom barnevern og spesialisthelsetjenesten. Utvalget mente det er behov for å utrede en «barnevernhelsereform» for å avklare ansvarsforhold og få til en bedre samordning mellom barnevern og psykiske helsetjenester, samt rusomsorgen. Voksne for Barn har tidligere støttet forslaget i vårt høringsvar til forslaget til ny barnevernslov. Også tvangsbegrensingsutvalget peker på behovet for å utrede en barnevernhelsereform. Stortinget har imidlertid allerede avvist forslaget gjennom behandlingen av Innst. 256 S (2016-2017), jfr. Dok 8:39 S (2016-2017).

Barne- og familiedepartementet sendte tidligere i år ut en omfattende høringsnotat med forslag til ny barnevernslov. Høringsnotatet inneholder flere bestemmelser knyttet til

---

¹ NTNU 2015

² Stortinget 22. mai 2018 spørsmål nr. 1543 til skriftlig besvarelse

tvangsbruk i barnevernsinstitusjoner, herunder forebygging av tvangsbruk, generelle vilkår for bruk av tvang og bruk av tvang i særskilte situasjoner. Det er foreslått et eksplisitt forbud mot å refse barn fysisk, tvangsmedisinere, bruke mekaniske tvangsmidler eller annen fysisk tvang eller makt verken i straffe-, behandlings- eller oppdragelsesøyemed.

Tvangsbegrensningsutvalget legger helselovgivingens myndighetsalder fra 16 år til grunn, mens grunnlovens og menneskerettighetenes særlige beskyttelse gjelder alle under 18 år. Voksne for Barn mener at 18 års aldersgrense i lov om barnevern må legges til grunn ved tvang mot barn og unge i helse- og omsorgstjenesten.

Barn er barn uansett hvilket regelverk som pålegger tvangstiltak.

Vi støtter derfor ikke utvalgets forslag om at mekaniske innretninger, herunder belter og remmer kan brukes som skadeavverging i nødssituasjoner når personen er over 16 år. Vi ber om et eksplisitt forbud mot å refse barn under 18 år fysisk, tvangsmedisinere, bruke mekaniske tvangsmidler eller annen fysisk tvang eller makt verken i straffe-, behandlings- eller oppdragelsesøyemed.

Vi ber videre om at departementet i sin oppfølging samordner bestemmelsene om tvangstiltak overfor barn i helse- og omsorgstjenesten med tilsvarende lovforslag om tvangsbruk i barnevernsinstitusjoner med Barne- og familiedepartementet. De to departementene bør også legge fram felles forslag til like og mer tilgjengelige klagebestemmelser for barn og unge.

Spiseforstyrrelser hos barn og unge

Utvalget foreslår tvangsbestemmelser for behandling av spiseforstyrrelser med ernæring hos pasienter som fremviser særlige omfattende vrangforstyrrelser om egen kropp. Det fremgår ikke om bestemmelsen gjelder barn. Departementet bør i den videre oppfølging se hen til Helsedirektoratets pakkeforløp for behandling av spiseforstyrrelser hos barn og unge samt forslaget i ny barnevernslov om forbud om tvangsmedisinering i behandlingsøyemed.

Rusavhengige gravide

Norge er det eneste landet i Europa som i over 20 år har hatt egne lovbestemmelser om tvangsinnlegging av rusavhengige gravide, nå i lov om helse- og omsorgstjenester i kommunene og i lov om barnevern. Andre land baserer seg på å gi informasjon om virkningene rusmiddelbruken kan ha for fosteret i kombinasjon med tilbud om hjelp på frivillig grunnlag. Den første lovbestemmelsen om tvangsinnleggelse av rusmiddelavhengige gravide trådte i kraft i 1996. Lovbestemmelsene er ikke evaluert. Årlig blir mellom 20-30 gravide tvangsinnlagt til rusbehandling.³

Utvalgets gjennomgang av internasjonale konvensjoner som omfatter vern av foster før fødselen, konkluderer med at det ufødte barns rettslige vern er overlatt til den enkelte nasjonalstat, og at Norge står fritt til å avgjøre at det ufødte barnet skal ha et vern mot å bli påført skade som følge av mors misbruk av rusmidler.

Det fremgår av utvalgets utredning at en kritikk mot bestemmelsen har vært at det er vanskelig å identifisere aktuelle gravide tilstrekkelig tidlig med tanke på å avgrense eventuelle

---

³ ROP 2017

skadevirkninger for fosteret. Utvalget foreslår at bestemmelsen videreføres i forslaget til lov om begrensning i bruk av tvang i helse- og omsorgstjenesten videreføres, men med en liten endring av kriteriene.

Det finnes ikke forskning som viser hvilken effekt på mor og barn lovbestemmelsen om tvangsinnleggelse av gravide rusavhengige har hatt gjennom mer enn 20 år. Voksne for Barn savner en langt grundigere drøfting og dokumentasjon for utvalgets forslag om at en lovbestemmelse som er både er enestående og svært kontroversiell internasjonalt, fortsatt skal opprettholdes i Norge.

Helse- og omsorgsdepartement har nylig lansert et nytt pakkeforløp «Gravide og rusmidler». Det trer i kraft fra 1.1.2020, og er utarbeidet i samarbeid mellom fagpersoner og brukere. Voksne for Barn mener dette er et solid verktøy som ivaretar de hensyn som ligger bak lovbestemmelsene om tvang overfor gravide rusavhengige og gjør det lettere å identifisere aktuelle gravide tilstrekkelig tidlig. Vi foreslår derfor at utvalgets forslag til lovbestemmelse i § 5-5 utgår, samt at bestemmelsene i helse- og omsorgsloven § 10-3 og barnevernloven § 4-22a oppheves.

Utredningens dissenser

Utredningen har en generell dissens fra de to brukerorganisasjonene Landsforeningen for pårørende innen psykisk helse og Norsk forbund for Utviklingshemmede samt dissenser til de to tiltakene som representerer store inngrep i pasientenes selvbestemmelse, nemlig å opprettholde en snever adgang til adgang til tvangsmedisinering og en snever hjemmel for bruk av elektrokonvulsiv behandling (ECT) som et livreddende tiltak. Voksne for Barn tar ikke stilling til disse dissene som gjelder voksne pasienter, men vi mener at mindretallet peker på viktige sider ved bruk av tvang i helse- og omsorgssektoren.

Evaluering

Økt fokus på alternativer til bruk av tvang er gjennomgående i utredningen, noe som er ment å skulle bidra til positive holdningsendringer i tjenestene. Utvalget forutsetter at det i årene fremover tas kraftige nasjonale faglige initiativ for redusert tvangsbruk.

Voksne for Barn foreslår en ny bestemmelse om at loven skal evalueres og legges fram for Stortinget senest fem år etter at den har trådt i kraft. Stortinget vil da få grunnlag for å vurdere hvorvidt målet om redusert bruk av tvang i helse- og omsorgssektoren er oppfylt.

Med vennlig hilsen

Signe Horn
Generalsekretær

Grete Gjertsen
Barnepolitisk rådgiver

